

سازمان بهیشتی کشور
معاونت امور توانبخشی
سازمان توانبخشی مبتنی بر جامعه

آموزش در جامعه برای کمک به افراد معلول

کتابچه‌ی آموزشی برای خانواده‌ی کودک
که مشکل گفتاری و حرکتی دارد اما
می‌تواند بشنود

چگونه می‌توان کودک را برای برقراری ارتباط آموزش داد

سازمان بهداشت جهانی

عنوان و نام پدیدآور: کتابچه ی آموزشی برای خانواده کودکی که مشکل گفتاری و حرکتی دارد اما می تواند بشنود: چگونه می توان کودک را برای برقراری ارتباط آموزش داد / مؤلف سازمان بهداشت جهانی ؛ مترجم سازمان بهزیستی کشورستاد گسترش توانبخشی مبتنی بر جامعه .

مشخصات نشر: سازمان بهزیستی کشور، اداره کل روابط عمومی ، ۱۳۸۸ .

مشخصات ظاهری: ۱۶ ص . : مصور ؛ ۲۹×۲۱ س م .

فروست: آموزش در جامعه برای کمک به افراد معلول؛ ج [۷] .

شابک: دوره : ج. ۷: ۶- ۲۸- ۵۵۱۷- ۶۰۰- ۹۷۸؛ دوره : ۷- ۲۱- ۵۵۱۷- ۶۰۰- ۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی : ... and Training package for a famili member of a child wgo has dificalty Speaking

موضوع: توانبخشی - راهنمای آموزشی

موضوع: معلولان - راهنمای مهارت های زندگی

موضوع: معلولان - مراقبت های خانگی

موضوع: گفتار - نارسایی های کودکان

موضوع: حرکت (روان شناسی) - اختلالات در کودکان

شناسه افزوده: سازمان بهداشت جهانی

شناسه افزوده: World Health Organization

شناسه افزوده: سازمان بهزیستی کشور . ستاد گسترش توانبخشی مبتنی بر جامعه

شناسه افزوده: سازمان بهزیستی کشور. اداره کل روابط عمومی

شناسه افزوده: آموزش در جامعه برای کمک به افراد معلول ؛ [ج. ۷] .

رده بندی کنگره: ۷ ج. ۱۳۸۸ HDV ۲۵۵/۱۸

رده بندی دیویی: ۳۶۲/۱۷۸۶

شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۱۰۰۶۰

آموزش در جامعه برای کمک به افراد معلول

کتابچه ی آموزشی برای خانواده کودکی که مشکل گفتاری و حرکتی دارد اما می تواند بشنود.

چگونه می توان کودک را برای برقراری ارتباط آموزش داد (۷)

مؤلف: سازمان بهداشت جهانی

مترجم: ستاد توانبخشی مبتنی بر جامعه

ناشر: اداره کل روابط عمومی سازمان بهزیستی کشور

ویراستاران علمی: محمدرضا اسدی - کاظم نظمده

صفحه آرای: ندا شوقی

چاپ اول: ۱۳۸۸

شمارگان: ۲۰۰۰۰ جلد

قیمت: اهدایی

خانواده گرامی

- این کتابچه به شما کمک می کند تا با کودکی که در ارتباط برقرار کردن با دیگران مشکل دارد کمک کنید، کودکانی که می شنوند ولی صحبت نمی کنند.
- در برخورد با کودکی که می شنود ولی صحبت نمی کند به نکات زیر توجه کنید:
۱. ابتدا تمام کتابچه را یک بار بخوانید.
 ۲. ببینید کدام بخش برای کودک تحت آموزش شما لازم و مفید است.
 ۳. اگر کودک در موردی تواناست یا مشکلی نداشت، می توانید به بخش های دیگر بپردازید.
 ۴. اگر کودک در مواردی مشکل دارد، روی آن بخش وقت بیشتری بگذارید.
 ۵. در آموزش به کودک عجله نکنید. اگر کاری را یاد گرفت و به تنهایی انجام داد او را تشویق کنید.
 ۶. با خونسردی و مهربانی با کودک صحبت کنید و به او نشان دهید که با او دوست هستید و می خواهید به او کمک کنید.
 ۷. به کودکی که حرف های عجیب و غریبی می زند، نخندید.
 ۸. کودک را نترسانید و تهدید نکنید.
 ۹. کودک را دست نیندازید و مسخره نکنید و به دیگران نیز چنین اجازه ای ندهید.

منظور از این کتابچه راهنما چیست؟

- آن چه می توانید برای کمک به این کودک انجام دهید.
- فعالیت هایی که لازم است کودک انجام دهد تا صحبت کردن را یاد بگیرد.
- چگونه به کودک کمک کنیم بدون صحبت کردن ارتباط برقرار کند.

کودکی که نمی تواند کلمات را واضح بیان کند، ممکن است در حرکت دادن دست ها و پاها هم مشکل داشته باشد. حرکت دادن لب ها، زبان، صورت و سر نیز دچار مشکل باشد. به همین دلیل نمی تواند کلمات را به درستی بیان کند.

■ بیشتر کودکانی که چنین مشکلاتی دارند می توانند بشنوند. وقتی شما صحبت می کنید آن ها کلمات را می شنوند و یاد می گیرند، اما نمی توانند کلمات را به روشنی بیان کنند.

■ تا می توانید با کودکی که آموزش می دهید، صحبت کنید، حتی اگر او نتواند هیچ کلمه ای را به زبان بیاورد. این کار به کودک کمک می کند تا از آن چه در خانه و یا بیرون از خانه اتفاق می افتد، با خبر شود.

■ این ناتوانی بیشتر در خردسالان و کودکان پیش می آید. کودکان بزرگتری که دارای این ناتوانی هستند، از زمان طفولیت این مشکل را پیدا کرده اند.

■ کودکی که نمی تواند با دیگران حرف بزند ممکن است احساس جدایی از افراد خانواده و سایر افراد جامعه داشته باشد. او می تواند بشنود که دیگران چه می گویند، اما نمی تواند افکار، احساسات و نیازهای خود را برای دیگران بیان کند.

■ گاهی اوقات کودک سعی می کند افکار خود را بیان کند. اگر دیگران حرف های او را نفهمند، ممکن است غمگین، ناراحت و یا عصبانی شود.

■ گاهی اوقات ممکن است کودک برای صحبت کردن تلاش نکند، چون فکر می کند که دیگران به هیچ وجه حرف های او را نمی فهمند.

■ اگر بتوانید بفهمید که آیا کودک می تواند یاد بگیرد واضح تر صحبت کند یا خیر، می توانید به او کمک کنید.

■ کودک را تشویق کنید تا به هر روشی که می تواند ارتباط برقرار کند به این ترتیب او می تواند نیازها و احساسات

خود را بیان کند.

شاید او بتواند با حرکات صورت، دست ها یا بدن خود، منظورش را بفهماند، یا با استفاده از تصاویر ارتباط برقرار کند.

آن چه می توانید برای کمک به این کودک انجام دهید

■ به کودک نشان دهید که دوستش دارید و از او مراقبت می کنید و می خواهید به او کمک کنید تا با شما ارتباط برقرار نماید. برای انجام این کار تا حد امکان با کودک صحبت کنید. و درباره کارهایی که انجام می دهید، حرف بزنید.

■ به کودک بگویید دیگر اعضای خانواده کجا هستند و چه کارهایی انجام می دهند. با او درباره افراد جامعه و فعالیت های آنان حرف بزنید.

■ به کودک فرصت بدهید تا با صحبت کردن و یا هر روش دیگری برای برقراری ارتباط، به شما پاسخ دهد.

■ اگر کودک در نشستن اشکال دارد، برای او جای مناسبی آماده کنید تا بتواند به راحتی بنشیند و به دیگران نگاه کند و ببیند آنان چه کارهایی انجام می دهند.

از توان یار محلی کتابچه ای را بخواهید که با کمک آن بتوانید جای مناسبی برای نشستن کودک آماده کنید.

■ کودکی که نمی تواند در حالت نشسته، سر خود را صاف نگه دارد، ممکن است اگر به شکم بخوابد بتواند این کار را انجام دهد.

■ این کودک ممکن است در خوردن یا آشامیدن مشکل داشته باشد. در این صورت از توان یار محلی کتابچه آموزشی مربوط به کمک به افرادی را بخواهید که در انجام امور شخصی اشکال دارند. این کتابچه به شما نشان خواهد داد که چگونه می توان در خوردن و آشامیدن به چنین کودکی کمک کرد.

- اگر کودک می تواند در حالتی که روی شکم دراز کشیده و به بازوها تکیه داده، سر خود را بالا نگه دارد، سعی کنید در این حالت به او غذا بدهید.
- اگر کودک یاد بگیرد که سر و دهان خود را برای خوردن و آشامیدن حرکت دهد، ممکن است بتواند واضح تر صحبت کند.
- همچنین شما می توانید با شرکت دادن کودک در فعالیت های خانواده و جامعه به او کمک کنید.
- کودک را تشویق کنید تا کارهایی را انجام دهد که کودکان دیگر انجام می دهند.
- اگر کودک به سن دبستان رسیده است او را به مدرسه بفرستید. با معلم کلاسش درباره ناتوانی کودک و مشکلات گفتاری او صحبت کنید و به او بگویید که کودک به خوبی می شنود.
- کودک را تشویق کنید با بچه های دیگر بازی کند. با کودکان دیگر درباره مشکلات حرکتی و گفتاری کودک حرف بزنید. به آن ها توضیح دهید که چگونه می توانند با وی ارتباط برقرار کنند.
- راحت ترین و مناسب ترین روشی را که کودک می تواند به وسیله آن ارتباط برقرار کند، به وی آموزش دهید.
- باید هر روز زمان خاصی را با کودک بگذرانید تا به او کمک کنید برقرار کردن ارتباط را یاد بگیرد.
- هر روز دو یا سه دفعه و در مدت زمان های کوتاه به کودک آموزش دهید. سعی کنید در یک محیط آرام این کار بکنید هر وقت خسته است، بگذارید استراحت کند.
- به کودک شیوه های مختلف برقراری ارتباط را یاد بدهید. بتدریج هر دو می توانید بفهمید کدام روش برای او مناسب ترین است.
- آموزش کودک برای برقراری ارتباط ممکن است مدت درازی طول بکشد. شما و دیگر اعضای خانواده باید

صبور باشید.

چگونه به کودک آموزش دهیم که صحبت کند

■ کودکی که مشکل حرکتی در دست ها و پاهای خود دارد ممکن است با حالت خمیده یا کج بنشیند. به کودک کمک کنید تا جایی که می تواند صاف بنشیند و سر خود را صاف نگه دارد. اگر کودک سر خود را بالا و صاف نگه دارد ممکن است بهتر بتواند حرف بزند و یا صداها را بهتر ادا کند.

■ اگر کودک مشکل حرکتی و گفتاری دارد، می توانید کمک کردن به او را با انجام دادن کارهای زیر شروع کنید.

■ به او یاد بدهید که از یک صدا یا حرکت برای «بله» و از یک صدا یا حرکت دیگر برای «نه» استفاده کند. به کودک آموزش دهید کاری را انجام دهد که برای او آسان می باشد.

مثلاً می تواند برای گفتن «بله» یک بار چشم هایش را ببندد و یا دست راستش را کمی بالا ببرد. برای نه دوبار چشم هایش را باز و بسته کند و یا دست چپش را بالا ببرد. اگر کودک بتواند با گفتن «بله» و یا «نه» ارتباط برقرار کند، می توانید با سوال کردن از او بفهمید که چه می خواهد.

■ کودک هنگام صحبت کردن باید شما را ببیند. اگر به راحتی نمی تواند سر خود را تکان دهد، شما حرکت کنید که بتواند شما را ببیند. به این ترتیب شما و کودک می توانید صورت و حرکات یکدیگر را ببینید. این کار برقراری ارتباط را آسان تر می کند.

■ ممکن است وقتی که کودک به شما نیاز دارد نتواند برای خبر کردن شما صدایتان کند. در این صورت راهی پیدا کنید تا وقتی که به شما نیاز دارد، بتواند شما را آگاه سازد. مثلاً یک قوطی پر از سنگ ریزه نزدیک او بگذارید تا او بتواند با ضربه زدن به قوطی شما را صدا کند.

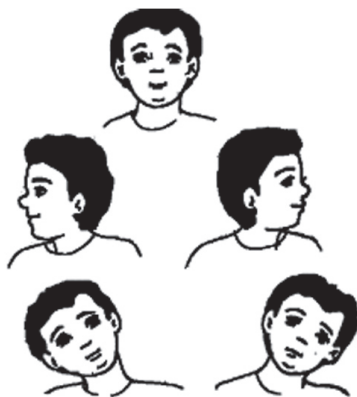
■ کودکی که در حرکت دادن دست ها، پاها، سر و دهان خود مشکل دارد ممکن است در خوردن و آشامیدن نیز مشکل داشته باشد.

در چنین حالتی تمرین هایی را برای تقویت حرکات سر و دهان، با او شروع کنید.

■ اگر کودکی که آموزش می بیند برای انجام این تمرین ها خیلی کوچک است کمکش کنید به شکم دراز بکشد و به کمک بازوها، تنه اش را بلند کند. با قرار دادن یک بالش کوچک در زیر سینه کودک، به او کمک کنید کمی در این حالت بماند.

■ از کودک بخواهید تمرین های زیر را با سر خود انجام دهد.

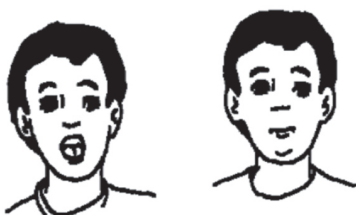

■ به کودک بگویید سر را بلند کند و مستقیم به رو به رو نگاه کند.

بعد سر خود را به این طرف و آن طرف بچرخاند.

بعد سر خود را به این طرف و آن طرف خم کند.

اگر انجام این تمرین ها برای کودک مشکل است می توانید با گذاشتن دست های خود در دو طرف سر او به کودک کمک کنید.

■ از کودک بخواهید تمرین های زیر را با دهان انجام دهد:

● سر را تا حد امکان صاف نگه دارد، دهانش را باز کند و زبانش

را از دهان بیرون بیاورد.

● بعد زبان را داخل دهان ببرد و دهانش را ببندد.

● دهان خود را باز کند، زبانش را بیرون بیاورد و بعد زبانش

را بیرون از دهان به این طرف و آن طرف تکان دهد.

بعد زبانش را به طرف بالا و پایین حرکت دهد. سپس زبان خود را به

داخل دهان ببرد و دهانش را ببندد.

■ از کودک بخواهید سرش را صاف و تا حد امکان بالا نگه دارد، لب هایش را جمع کرده و فوت کند.
می توانید یک تکه کاغذ را جلوی صورتش نگه دارید تا با فوت آن را حرکت دهد. یا می توانید از او بخواهید با فوت کردن شمع را خاموش کند.

ابتدا کاغذ یا شمع را نزدیک دهان او بگیرید. وقتی کودک توانست آن ها را فوت کند، آن ها را کمی دور نگهدارید تا با نیروی بیشتری فوت کند.

■ از کودک بخواهید سر خود را تا حد امکان بالا و صاف نگه دارد، لب ها را ببندد و نی را مک بزند.
یک نی را داخل لیوان آب یا چای قرار دهید. بگذارید کودک سعی کند تا با مکیدن نی چای یا آب را بنوشد.
همچنین کودک می تواند با فوت کردن در نی، در آب یا چای حباب هایی درست کند.

■ اگر کودک توانست تمرین های مربوط به سر و دهان را انجام دهد، می توانید از او بخواهید که بعضی صداها را تولید کند. به صداهایی که کودک می سازد گوش بدهید، لبخند بزنید و صداها را برایش تکرار کنید. به او بفهمانید که وقتی صدا تولید می کند، خوشحال می شوید. از کودک بخواهید «دا»، «ما»، «با»، و «پا» را تولید کند. کودک را تشویق کنید صداها را با شیوه های مختلف تکرار کند. مانند «ماماما»، «پاپاما»، «ماباما».

■ از کودک بخواهید صداهای مانند «ا، ا، ا» را تولید کند.

■ وقتی که شما صداهایی تولید می کنید، بگذارید کودک چهره و دهان شما را ببیند. بعد، از کودک بخواهید همان حرکات را با دهان خود انجام دهد تا بتواند صداها را ایجاد کند.

■ به دقت گوش بدهید تا بفهمید آیا کودک نیز سعی می کند کلماتی را بگوید یا خیر.

■ اگر کودک می تواند بعضی از صداها را به طور واضح تولید کند، از او بخواهید بعضی کلمات را بگوید. از او بخواهید نام افراد یا اشیای داخل خانه یا حیاط را بگوید. کار را با اسم هایی شروع کنید که کودک راحت تر می تواند بیان کند.

■ وقتی کودک کلمه ای را می گوید خوشحالی خود را به او نشان دهید. بعد آن کلمه را در یک جمله بکار ببرید. مثلاً اگر کودک می گوید «بچه» شما می توانید بگویید «بچه خوابیده است».

■ می توانید با دو کلمه که می خواهید کودک بگوید، کار را شروع کنید وقتی کودک توانست این دو کلمه را بگوید، دو کلمه دیگر انتخاب کنید. قبل از آن که به سراغ کلمه های جدید بروید، اطمینان پیدا کنید که کودک دو کلمه قبلی را یاد گرفته است.

■ کلماتی را انتخاب کنید که کودک زیاد آن ها را می شنود. این کلمات باید کوتاه و گفتن آن ها آسان باشد. مانند نام اشیاء، سلام و احوالپرسی (خوبی و چطوری)، یا آن چه مربوط به بازی، رفت و آمد و ... می شوند. مانند سلام، بیا و برو. کلمات باید اسم چیزهایی باشند که کودک دوست دارد و به آن ها احتیاج دارد مانند خوراکی ها، یا اسباب بازی ها.

■ سعی کنید این تمرین ها را تا زمانی که کودک بتواند صحبت کند و دیگران حرف های او را بفهمند، ادامه دهید.

■ معمولاً اطرافیان نزدیک کودک بهتر از کسانی که او را نمی شناسند متوجه منظور او می شوند.

■ اگر کودک حدوداً ۶ ماه برای بیان کردن کلمات جدید تلاش کند اما در این کار موفق نشود، آموزش را به طور کامل و یا حداقل به مدت کوتاهی متوقف کنید. به صحبت کردن با کودک ادامه دهید. بگذارید کودک از شیوه های دیگری برای برقرار کردن ارتباط با دیگران استفاده کند. او را تشویق کنید تا به صدا سازی ادامه دهد و هر چه را که می تواند، بیان کند. از توان یار محلی راهنمایی بخواهید.

چگونه به کودک کمک کنیم بدون صحبت کردن ارتباط برقرار کند.

■ مردم برای برقرار کردن ارتباط و بیان افکار و نیازهایشان از حرکات صورت، دست ها و بدن خود استفاده می کنند.

■ کودکی را که شما آموزش می دهید نیز ممکن است از بعضی حرکات برای ایجاد ارتباط استفاده کند. مثلاً چیزهایی را که می خواهد به دیگران نشان دهد. یا از یک حرکت خاص چشم ها، سر یا دست برای گفتن «بله» و از یک حرکت دیگر برای گفتن «نه» استفاده کند. ببینید آیا کودک می تواند با استفاده از سایر حرکات صورت، سر، دست ها یا انگشتان به شما بگوید که چه می خواهد.

■ بعضی از افرادی که نمی توانند بشنوند یا صحبت کنند، از حرکات خاص دست ها برای برقرار کردن ارتباط استفاده می کنند که به آن زبان اشاره می گویند. نمونه ای از زبان اشاره در صفحه بعد آورده شده است.

■ اگر کودکی را که آموزش می دهید سر، دست، و انگشتانش را به خوبی می تواند حرکت دهد، ممکن است بتواند از اشارات برای برقرار کردن ارتباط استفاده کند. اگر کودک مشکل حرکتی دارد ممکن است نتواند اشاره ی بعضی از کلمه ها را با دست هایش نشان دهد. اشاره های بعضی از کلمه ها را مشاهده می نمایید.

■ دو یا سه اشاره را از میان اشاره ها انتخاب کنید و از کودک بخواهید آن ها را اشاره کند. دقت کنید که آیا می تواند اشاره کند یا خیر.

■ اگر کودک نتواند انگشتانش را به خوبی تکان دهد آن چه را اشاره می کند، با تصاویر متفاوت خواهد بود. اگر کودک بتواند اشارات را با دست هایش اجرا کند، می تواند افکار و نیازهایش را بوسیله اشارات بیان کند.

■ افرادی که در جامعه یا کشور شما کم شنوایی یا مشکل گفتاری دارند ممکن است از اشاره های یکسانی برای برقراری ارتباط استفاده کنند. از توان یار محلی در این باره سوال کنید. اگر مجموعه ای از اشاره های یکسان در کشور شما وجود ندارد، می توانید از اشاره های این کتاب یا از اشاره های دیگری که خودتان درست کرده اید. برای آموزش کودک استفاده کنید.

■ از توان یار محلی بپرسید آیا کسی در نزدیکی شما هست که زبان اشاره را بداند. شاید این فرد بتواند به شما و فرزندان و بقیه افراد خانواده زبان اشاره را یاد بدهد.

افراد خانواده باید مفهوم اشاراتی را که کودک از آن استفاده می کند، درک کنند. آن ها می توانند با کودک صحبت کنند و بگذارند کودک بوسیله اشاره به آن ها پاسخ دهد.

■ همچنین کودک می تواند برای برقرار کردن ارتباط از تصاویر استفاده کند. شاید این روش ارتباطی برای کودکی که مشکل حرکتی دارد و نمی تواند با دست هایش اشاره کند، بهتر باشد.

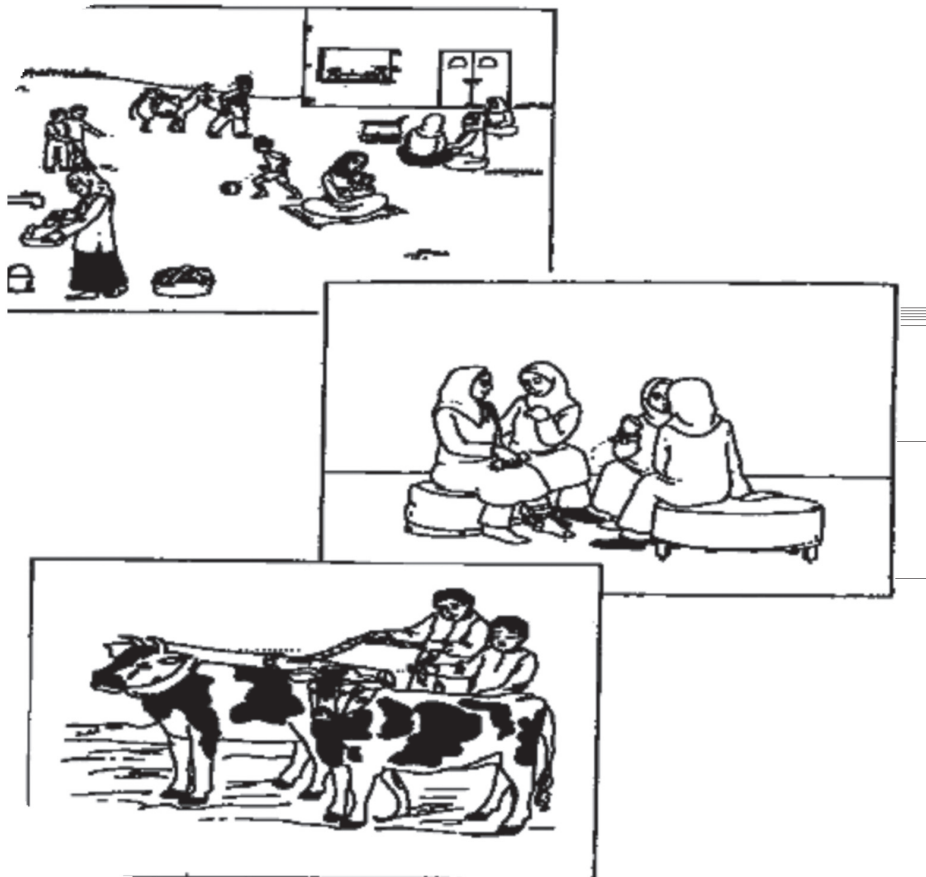
■ تصاویر را می توانید از میان مجله ها، روزنامه ها، تقویم ها و یا کارت ها انتخاب کنید. تصویر چیزهایی که کودک می خورد یا می آشامد، را پیدا کنید. تصاویر افرادی را پیدا کنید که در حال انجام کارهایی هستند که شما، کودک و سایر افراد خانواده در طول روز آن ها را انجام می دهید.

نمونه هایی از این تصاویر را مشاهده می کنید.
تصاویر را به کودک نشان دهید و درباره آن ها با او صحبت کنید.
از کودک بخواهید به تصویر چیزی که می خواهد داشته باشد یا کاری که می خواهد انجام دهد، اشاره کند. چیزی را که کودک تصویر آن را نشان داده، به او بدهید. یا اجازه دهید کاری را که کودک به تصویر آن اشاره کرده است انجام دهد.

■ اگر کودک در حرکت دادن دست ها برای نشان دادن تصاویر مشکل دارد، شما این کار را انجام دهید. کودک می تواند با استفاده از یک حرکت یا یک صدا به شما بفهماند که تصویر مورد نظر او کدام است.
شما می توانید تصاویری را که کودک بیشتر از آن ها استفاده می کند روی یک مقوا یا تخته نصب کنید، یا تصاویر را در کتابچه ای بچسبانید.

■ بعد از آن که شما و کودک از شیوه های مختلف ایجاد ارتباط استفاده کردید، ببینید کدام یک از آن ها برای کودک بهتر است.

■ به کودک کمک کنید با روشی که آسان تر می تواند افکار و نیازهای خود را نشان دهد، ارتباط برقرار کند. تمام اعضای خانواده باید روش دلخواه کودک را برای برقراری ارتباط یاد بگیرند. شما و دیگر افراد خانواده باید تا آن جا که می توانید با کودک صحبت کنید.

نتیجه

بعد از آن که مدتی از این کتابچه استفاده کردید به پنج پرسش زیر پاسخ دهید.
کار را با بررسی کودکی که آموزش می دهید شروع کنید. بعد با گذاشتن تاریخ، روز، ماه و سال در مستطیل هایی که بعد از هر پرسش آمده است مشخص کنید. اگر کودک اغلب و بدون نیاز به تکرار زیاد رابطه ایجاد می کند، مستطیل «به آسانی» را تاریخ بگذارید. اگر اغلب نمی تواند ارتباط برقرار کند و یا نیاز به تکرار زیاد دارد در مستطیل «با دشواری» تاریخ بگذارید. و وقتی کودک نمی تواند با هیچ روشی رابطه ایجاد کند، در مستطیل «به هیچ وجه» تاریخ بگذارید.

آیا نیازهایش را بیان می کند؟

به آسانی ☐ با دشواری ☐ به هیچ وجه ☐

آیا برای برقراری ارتباط از حرکات و اشاره هایی استفاده می کند که برای دیگران قابل فهم است؟

به آسانی ☐ با دشواری ☐ به هیچ وجه ☐

آیا صحبت می کند؟

به آسانی ☐ با دشواری ☐ به هیچ وجه ☐

اگر همه پاسخ های شما «به آسانی» است، شما و کودک کارتان را خوب انجام داده اید و می توانید دیگر از این کتابچه استفاده نکنید.

اگر همه پاسخ ها «با دشواری» و یا «به هیچ وجه» می باشد شاید به علت یکی از دلایل زیر باشد. این دلایل را مرور کنید تا علت احتمالی چنین پاسخ هایی را پیدا کنید و ببینید درباره آن چه باید کرد.

علت ها	چه باید کرد؟
۱- شاید کودک را به اندازه کافی آموزش نداده اید.	به آموزش کودک ادامه دهید. اگر در مدت سه یا شش ماه نتیجه ای نگرفتید از توان یار محلی خود راهنمایی بخواهید.
۲- شاید راهنمایی ها را به طرز صحیح دنبال نکرده اید.	دوباره کتابچه را بخوانید. اگر فکر می کنید که راهنمایی های موجود در کتابچه را خوب متوجه نشده اید از توان یار محلی خود راهنمایی بخواهید. سپس آموزش را تکرار کنید تا کودک بتواند با استفاده از یک روش یا بیشتر ارتباط برقرار کند. بعد از آن استفاده از کتابچه را متوقف کنید.
۳- کودک به دلیل معلولیتی که دارد نمی تواند از این روش ارتباطی استفاده کند	سعی کنید روش دیگری برای برقراری ارتباط با او پیدا کنید. با توان یار محلی درباره این که آیا باید استفاده از کتابچه را متوقف کرد یا نه، مشورت کنید.

اگر به استفاده از این کتابچه ادامه می دهید، تا مدتی مشخص آموزش دهید، بعد پرسش های بالا را دوباره پاسخ دهید تا متوجه شوید آیا کودک توانسته فعالیت های بیشتری انجام دهد یا خیر.

